

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN “ÇEVRE” KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI

The Metaphoric Perceptions of University Students Towards “Environment” Concept

Yrd. Doç. Dr. Fatih AYDIN*

ÖZET

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin “Çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar yardımıyla ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya 2010-2011 eğitim-öğretim yılında, Karabük Üniversitesinde öğrenim gören toplam 615 öğrenci katılmıştır. Araştırmada olgubilim deseni kullanılmış ve veriler içerik analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın verileri, üniversite öğrencilerinin “Çevre... gibidir; çünkü...” cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre: (1) Öğrenciler çevre kavramına ilişkin toplam 92 adet geçerli metafor üretmişlerdir. (2) Bu metaforlar, ortak özellikleri bakımından irdelenerek 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, “Çevre” kavramını, üniversite öğrencilerinin %27’si “yaşamın” ifadesi, %21’i “önemin” ifadesi, %15’i “yansıtıcılığın” ifadesi, %9’u “mekânın” ifadesi, %8’i “korunmanın” ifadesi, %7’si “mutluluğun ve huzurun” ifadesi, %5’i “sevginin” ifadesi, %3’ü “güzelliğın” ifadesi, %2’si “kirliliğın” ifadesi ve %1’i “çeşitliliğın” ifadesi olarak algıladıkları görülmüştür. Sonuç olarak metaforlar, üniversite öğrencilerinin “Çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları anlamada ve açıklamada, önemli birer araştırma aracı olarak kullanılabilir.

Anahtar kelimeler: Çevre, metafor, üniversite öğrencileri

* Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.
e-mail: fatihaydin@karabuk.edu.tr

ABSTRACT

This research was carried out to put forward the metaphors produced by university students' towards “environment” concept. The study group of the research are 615 students that attend Karabük University in 2010-2011 Academic year. The analysis and interpretation of the data was done with the phenomenological science design, content analysis technique of qualitative research method. The research data was gathered by completing “Environment is like..... Because” statement. According to the findings of the research (1) University students have created 92 different and acceptable metaphors related to environment concept. (2)These metaphors were classified under 10 different conceptual categories after studied carefully in relation with their common qualities. At the end of the research, It was understood that 27% of the university students perceived environment as a way of “expressing life”, 21% as a way of expressing “importance”; 15% as a way of “reflection”, 9% as a way of expressing “place”, 8% as a way of expressing “protection”, 7% as a way of expressing “happiness and peace”, 5% as a way of expressing “love”, 3% as a way of expressing “beauty”, 2% as a way of expressing “pollution” and 1% perceived it as a way of expressing “variation”. As a result, metaphors can be used as a important research tool in understanding and explaining the perceptions of university students towards environment.

Keywords: *Environment, metaphor, university students*

GİRİŞ

Bir kişinin, bir kavramı ya da olguyu algıladığı biçimde, benzetmeler kullanarak ifade etmesi anlamına gelen “*metafor*” kelimesi, yunanca “*metapherein*” kelimesinden türemiştir (Levine, 2005). Morgan (1998:14) metaforu, “*bir düşünce ve görme biçimi*” olarak ifade ederken; Lakoff ve Johnson (2005:25) ise, metaforu “*bir düşünce malzemesi, insan kavrayışının bir şekli ve sadece bir söz figürü değil aynı zamanda bir düşünce figürü*” olarak tanımlamıştır. Saban, Koçbeker ve Saban (2006:1) metaforu “*bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu, anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç*” olarak ifade etmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere metaforlar, bir kişinin bir kavramı ya da olguyu nasıl algılıyor ise, bunu benzetmeler kullanarak ifade etmesidir.

Forceville (2002), herhangi bir şeyin metafor olarak kabul görmesi için üç sorunun yanıtlanması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar: (1) Metaforun konusu nedir? (2) Metaforun kaynağı nedir? (3) Metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler nelerdir?” Bu ilişkiyi Saban (2004:2) bir örnekle şöyle ifade etmiştir: Metaforun konusu (örneğin, “*Öğretmen bahçıvan gibidir.*” cümlesindeki *öğretmen* sözcüğü), metaforun kaynağı (*bahçıvan*) ve metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler (*bahçıvanın yetiştirdiği fidanlarla ayrı ayrı ilgilenmesi gibi öğretmenin sınıftaki öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alması*) şeklinde açıklayarak metaforun kaynağının, metaforun konusunu farklı bir bakış açısıyla anlamada bir filtre veya süzgeç görevi gördüğünü belirtmiştir.

Son yıllarda eğitimcilerin dikkatini çeken “*metafor*”, yerli ve yabancı literatürde çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Alger (2009), Botha (2009), Inbar (1996), Guerrero ve Villamil (2002), Shaw, Barry ve Mahlios (2008), Forceville (2002), Aydın (2010), Aydın ve Ünalı (2010), Kaya, Coşkun ve Aydın (2010), Coşkun (2010), Kaya (2010), Saban (2004, 2008, 2009), Saban, Koçbeker ve Saban (2006), Töremen ve Döş (2009), Girmen (2007), Arslan ve Bayrakçı (2006), Öztürk (2007) ve Cerit (2008) araştırmalardan bazılarıdır. Yapılan araştırmalar genel olarak; “*öğretmen*”, “*öğrenci*”, “*bilgi*”, “*yönetici*”, “*müfettiş*”, “*okul*”, “*kültür*”, “*coğrafya*” ve “*iklim*” gibi kavram ya da olguların, çalışma grubunda bulunan katılımcılar tarafından hangi metaforlarla ifade edildiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Çevre kelimesi köken olarak bakıldığında “*environs*” yani bir yeri çevreleyen veya çevresindeki alan olarak tanımlanır (Atalay, 2004: 87). Çevre, insanın veya herhangi bir canlının yaşadığı ortamdır (Özey, 2001). Canlı varlıkların yaşamsal bağlarla bağlı oldukları, etkiledikleri ve aynı zamanda çeşitli yollardan etkilendikleri bu alana çevre ya da ortam denir (Güney, 2004). Coğrafi anlamda çevre, coğrafi yeryüzü veya Dünya ekosisteminin boyutları dahilinde kalan çevredir (Doğanay, 1993:46). Çevre herkes için farklı bir anlam ifade edebilir. Bazı kimseler için çevre, yere atılan çöp, kimisi için İstanbul ve Çanakkale boğazından geçen petrol tankerleri, kimisi için intihar eden ve karaya varan balinalar, bazıları için de biyosfer, atmosfer, hidrosfer, litosferden oluşan ekosfer yani canlı ve cansız varlıklar ve bunların yaşadığı ortamın tümüdür (Efe, 2002:32).

İlgili literatür incelendiğinde, öğrencilerin “çevre” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforları ortaya koyan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Üniversite düzeyinde olmasa da lise düzeyindeki öğrencilerin “çevre” kavramı ile ilgili metaforlarının incelendiği çalışma; Kaya, Coşkun ve Aydın (2010) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada lise öğrencileri “çevre” kavramına ilişkin toplam 60 adet geçerli metafor üretmişlerdir. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından irdelenerek 7 farklı kavramsal kategori (*kirliliğin, güzelliğin, yaşamın, mekânın, önemin, yansımının ve çeşitliliğin ifadesi olarak çevre*) altında toplanmıştır. Aşağıda son yıllarda farklı kavramlarda yapılan metafor çalışmalarından bazı örnekler verilmiştir.

Guerrero ve Villamil (2002) araştırmasında, 22 öğretmenden öğretmenlik mesleğindeki rollerini nasıl algıladıklarına dair metafor üretmelerini istemiştir. Öğretmenler toplam 28 adet metafor üretmiştir. Bu metaforlar dokuz kategoride toplanarak analiz edilmiştir. Bu kategoriler şu şekilde adlandırılmıştır: *Lider, bilgi aktarıcı, değişim ajanı, büyütücü, yenilikçi, alet sağlayıcı, sanatçı, onarıcı ve jimnastik eğitmeni* olarak öğretmen.

Saban (2009) çalışmasında, öğretmen adaylarının (N=2847) “öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları araştırmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmaya katılanlara “*Öğrenci... gibidir; çünkü...*” ifadesini tamamlattırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adayları “öğrenci” kavramına ilişkin toplam 156 adet geçerli metafor üretmiş ve bu metaforlar ortak özellikleri bakımından 11 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Kavramsal kategoriler öğretmen adaylarının program türü, cinsiyeti ve sınıf düzeyi bakımından önemli derecede farklılık göstermiştir.

Aydın (2010) araştırmasında, lise öğrencilerinin “coğrafya” kavramına ilişkin metaforlarını ortaya koymuştur. Araştırmanın verileri öğrencilerin “*Coğrafya... gibidir, çünkü...*” cümlesini tamamlattırılarak elde edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde, içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, “coğrafya” kavramını, ortaöğretim öğrencilerinin %34’ü mekânın ifadesi, %19’u bilginin ifadesi, %17’si yaşamın ifadesi, %9’u sonsuzluğun ifadesi, %8’i kıymetin ifadesi, %5’i değişimin ve gelişimin ifadesi, %5’i kılavuzun ifadesi ve %3’ü zorunluluğun ifadesi olarak algıladıkları görülmüştür.

Coşkun (2010) çalışmasında lise öğrencilerinin “iklim” kavramına ilişkin metaforları incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; lise öğrencileri “iklim” kavramına ilişkin toplam 39 adet geçerli zihinsel imge meydana getirmiştir. Bu zihinsel imgeler ortak özelliklerine göre 8 farklı kavramsal kategoriye ayrılmıştır. Araştırmanın sonucunda, “iklim” kavramını lise öğrencilerinin %45,45’i değişimin ifadesi, %11,36’sı bilimin ifadesi, %10,23’ü yaşamın ifadesi, %10,23’ü belirsizliğin ifadesi, %9,09’u farklılığın ifadesi, %9,09’u gereksinimin ifadesi, %3,41’i doğal olayların ifadesi ve %1,14’ü sürekliliğin ifadesi olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin algıları; okul yaşamları boyunca aldıkları eğitime, deneyimlerine, buldukları çevrenin özelliklerine, iletişim araçlarına, ailesinin ve çevresindeki insanların çevreye olan ilgilerine vs. bağlı olarak değişmektedir. Üniversite öğrencilerinin, genel bir kavram olan çevreye ilişkin geliştirdikleri algıları ortaya çıkarılmak, fakülteadaki ilgili akademik personele ve eğitimcilere önemli bilgiler ve perspektifler sunacağı düşünülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin “Çevre” kavramına ilişkin algılarını hangi metaforlarla ifade edildiğini ortaya koyan her hangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, yapılan bu araştırma ilk olma özelliği taşımakta ve çevre eğitimi alanında bir boşluğu doldurmaktadır. Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkartmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Üniversite öğrencileri “çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları hangi metaforlar aracılığıyla açıklamaktadır?
2. “Çevre” kavramına ilişkin olarak üniversite öğrencileri tarafından ileri sürülen metaforlar, ortak özellikleri bakımından hangi kategoriler altında toplanmaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden “*olgubilim*” kullanılmıştır. Olgubilim (*fenomenoloji*) deseni, farkında olduğumuz ama derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim, bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006:72).

Marton (1986:31)'ya göre fenomenografi, nitel bir araştırma yaklaşımı olup, “İnsanların etraflarındaki dünyada yer alan fenomenlerle ilgili yaşantı, kavramsallaştırma, algılama ve farklı perspektiflerden algılamalarını çeşitli nitel yollarla bir yapı oluşturmalarını sağlayan bir yapıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Karabük Üniversitesi öğrencileri, örneklemini ise, Karabük Üniversitesi bünyesinde bulunan; Fen-Edebiyat Fakültesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Fethi Toker Güzel Sanatlar Fakültesi, Meslek Yüksek Okulu, Safranbolu Meslek Yüksek Okulu ve Hazırlık Biriminde öğrenimine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu tür seçimde örneklem, belirlenen listeden rastgele olarak seçilir. Burada önemli olan listede bulunanların benzer özellikte olmasıdır (Çepni, 2007). Örneklemi oluşturan toplam 400 öğrencinin %42.5’ni (n=170) kızlar, %57.5’ni (n=230) erkekler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin %26.9’u hazırlık sınıfında, %27.2’si birinci sınıfta, %31.8’i ikinci sınıfta, %6’sı üçüncü sınıfta ve %8.2’si ise dördüncü sınıftadır. Öğrencilerin yaşları 17 ile 27 arasında değişmekte olup kız öğrenciler arasında yaş ortalaması 19±1.77 iken, erkek öğrencilerin yaş ortalaması 20±2.99’tür. Araştırma verileri Eylül – Ekim 2010 döneminde 4 haftada toplam 615 kişiden sınıf ortamında gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Yapılan ön değerlendirme sonucunda 215 adet yarı yapılandırılmış soru formu eksik ve yetersiz doldurulduğu için toplam 400 adet kâğıt değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak için, öğrencilerin her birinden “Çevre... gibidir; çünkü ...” ibaresinin yazılı olduğu boş bir kağıt verildi. Öğrencilerden bu ibareyi kullanarak ve sadece tek bir metafor üzerinde yoğunlaşarak, düşüncelerini dile getirmeleri istendi. Metaforların bir araştırma aracı olarak ele alındığını çalışmalarda (Saban 2004, 2008, 2009; Aydın, 2010; Coşkun, 2010; Kaya, 2010) “gibi” kelimesi, genellikle “metaforun konusu” ile “metaforun kaynağı” arasındaki bağı daha açık bir şekilde çağrıştırmak için kullanılır. Cümlede “çünkü” kelimesine yer verilerek, araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinden kendi metaforları için bir “gerekçe” sunmaları istenmiştir. Öğrencilere “çevre” kavramına ilişkin kendi metaforlarını yazmaları için yaklaşık 20 dakikalık bir süre verildi. Öğrencilerin kendilerinin yazdığı bu kompozisyonlar, birer belge ve doküman olarak bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmada, elde edilen verilerin değerlendirilmesinde “içerik analizi” tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:27).

Öğrencilerin geliştirdikleri metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması beş aşamada gerçekleştirildi. Bu aşamalar şunlardır: (1) Adlandırma Aşaması, (2) Tasnif Etme (Eleme ve Arıtma) Aşaması, (3) Kategori Geliştirme Aşaması, (4) Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması ve (5) Verileri Bilgisayar Ortamına Aktarma Aşaması.

(1) **Adlandırma Aşaması:** Öncelikle araştırmaya katılan öğrenciler tarafından üretilen metaforlar alfabetik sıraya göre geçici bir listesi yapıldı. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin yazılarında, metaforların belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediğine bakıldı. Her öğrencinin sunduğu kâğıtta dile getirilen metaforlar kodlandı (Örneğin, hayat, kardelen, akvaryum... vb). Herhangi bir metaforun yazılmadığı kâğıtlar işaretlendi.

(2) **Tasnif Etme (Eleme ve Arıtma) Aşaması:** Bu aşamada öğrencilerin yazdıkları metaforlar tekrar tek tek okunup gözden geçirilerek, her metafor (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımından analiz edildi. Bu çalışmada 110 kâğıt herhangi bir metafor içermemesi ve 105 kâğıtta metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımından uyumsuz olması gerekçesiyle toplam 215 kâğıt elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Üniversite öğrencileri tarafından üretilen zayıf yapıları metaforların ayıklanmasından sonra, toplam 92 adet geçerli metafor elde edildi.

(3) **Kategori Geliştirme Aşaması:** Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar, “çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından irdelendi. Bu işlem

esnasında 92 metafor hakkında oluşturulan “*metafor listesi*” dikkate alınarak her metaforun “*çevre*” olgusunu nasıl kavramsallaştırdığına bakıldı. Bu amaç için, öğrenciler tarafından üretilen her metafor “*çevreye*” ilişkin sahip olduğu bakış açısına göre belli bir tema ile ilişkilendirilerek toplam 10 farklı kavramsal kategori oluşturuldu.

(4) Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 10 kavramsal kategori altında verilen metaforların, söz konusu bir kavramsal kategoriye temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşüne (biri eğitim bilimleri diğeri coğrafya eğitimi alanında iki öğretim üyesine) başvuruldu. Bu amaç doğrultusunda, uzman kişilere iki liste verildi: Bunlar; (a)92 adet örnek metaforun alfabetik sıraya göre dizili olduğu bir liste, (b)10 farklı kavramsal kategorinin adlarını ve özelliklerini içeren bir liste. Uzmardan bu iki listeyi de kullanarak birinci listedeki örnek metafor listesini, ikinci listedeki 10 kavramsal kategoriyle (hiçbir metafor dışarıda bırakılmayacak şekilde) eşleştirmesi istendi. Daha sonra, uzmanın yaptığı eşleştirmeler araştırmacının kendi kategorileriyle karşılaştırıldı. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği, Miles ve Huberman’ın (1994: 64) formülü ($Güvenirlik = \frac{görüş\ birliği}{görüş\ birliği + görüş\ ayrılığı}$) kullanılarak hesaplandı. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda istenilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Saban, 2009). Bu araştırmanın güvenilirlik çalışmasında %91 oranında bir güvenilirlik sağlanmıştır. Güvenirlik çalışması kapsamında görüşüne başvuru alan uzmanların, 9 metaforu (*ağaç, akarsu, boş bir beyaz sayfa, makine, kardelen, ihtiyar, limonata, miras ve sigara*) araştırmacının yaptığından farklı bir kategoriye yerleştirerek ilişkilendirmiştir. Bu durumda $Güvenirlik = \frac{92}{92+9} = 0.91$ olarak hesaplanmıştır.

(5) Verileri Bilgisayar Ortamına Aktarma Aşaması: Toplam 92 adet metaforun belirlenmesinden ve bu metaforların oluşturduğu 10 adet kavramsal kategorinin geliştirilmesinden sonra bütün veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra *katılımcı sayısı (f)* ve *yüzdesi (%)* hesaplandı.

BULGULAR

1. Üniversite Öğrencilerinin “Çevre” Kavramına İlişkin Metaforları

Karabük Üniversitesi öğrencilerinin “*çevre*” kavramına ilişkin olarak toplam 92 adet *geçerli metafor* üretmişlerdir. Toplam 92 metafordan 41 tanesi yalnızca bir üniversite öğrencisi tarafından üretilmiştir. Geriye kalan metaforlar 2 ile 77 öğrenci arasında değişmektedir. Görüldüğü gibi çevre kavramına ilişkin öğrenciler tarafından çok sayıda metafor ileri sürülmüştür. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin çevre kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların (*cinsiyetleri de dikkate alınarak*) frekanslarını ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin ileri sürdükleri geçerli metaforlar, frekans (*f*) ve yüzde değerleri (%)

Metafor Sırası	Metaforun Adı	Frekans (<i>f</i>)		Toplam	Yüzde (%)
		Kız	Erkek		
1	Ağaç	-	2	2	0,50
2	Aile	5	3	8	2,00
3	Akarsu	1	1	2	0,50
4	Akvaryum	-	2	2	0,50
5	Akciğer	-	3	3	0,75
6	Altın	1	-	1	0,25
7	Anne	-	5	5	1,25
8	Arkadaş	2	3	5	1,25
9	Aşk	-	1	1	0,25
10	Atardamar	-	1	1	0,25
11	Ayna	2	4	6	1,50
12	Bahçe	-	2	2	0,50
13	Bebek	4	2	6	1,50
14	Boş beyaz bir sayfa	1	2	3	0,75
15	Can damarı	-	2	2	0,50
16	Canlı	-	1	1	0,25
17	Cennet	-	1	1	0,25
18	Çiçek	4	3	7	1,75
19	Çöplük	1	1	2	0,50
20	Çocuk	4	5	9	2,25
21	Deniz	-	3	3	0,75
22	Deri	-	1	1	0,25
23	Dost	2	1	3	0,75
24	Dünya	2	-	2	0,50
25	Eksiksiz bir metabolizma	-	1	1	0,25
26	Ekmek	1	-	1	0,25
27	El	-	1	1	0,25
28	Evcil hayvan	-	1	1	0,25
29	Evimiz	19	9	28	7,00
30	Evlilik	1	-	1	0,25
31	Eş	-	3	3	0,75
32	Fidan	-	1	1	0,25
33	Geleceğin kapısı	1	1	2	0,50
34	Geçen zaman	-	1	1	0,25
35	Giyisi	1	-	1	0,25
36	Gökyüzü	-	1	1	0,25
37	Gül	-	2	2	0,50
38	Güneş	3	-	3	0,75
39	Hava	3	2	5	1,25
40	Hayal dünyası	-	1	1	0,25
41	Hayat	29	48	77	19,25

The Metaphoric Perceptions of University Students Towards Environment Concept

42	Huzur	-	1	1	0,25
43	Işık	1	-	1	0,25
44	İç dünyamız	5	2	7	1,75
45	İçme suyu	1	1	2	0,50
46	İhtiyar	-	1	1	0,25
47	İnsan	5	17	22	6,00
48	İnsan hayatı	-	1	1	0,25
49	İnsanın ciğerleri	1	-	1	0,25
50	İnsanın iç organları	2	-	2	0,50
51	İnsan vücudu	-	1	1	0,25
52	Kadın	1	1	2	0,50
53	Kalp	2	1	3	0,75
54	Kan	-	1	1	0,25
55	Kardelen	1	-	1	0,25
56	Kendimiz	2	5	7	1,75
57	Kendi odam	2	-	2	0,50
58	Kirlilik	-	2	2	0,50
59	Kol-bacak	-	1	1	0,25
60	Kuruyan bir göl	-	1	1	0,25
61	Kütüphane	1	-	1	0,25
62	Limonata	-	1	1	0,25
63	Mahalle	-	1	1	0,25
64	Makine	-	1	1	0,25
65	Müzik	-	1	1	0,25
66	Miras	1	1	2	0,50
67	Nefes	12	17	29	7,25
68	Nesli tükenen hayvan	-	2	2	0,50
69	Nimet	-	2	2	0,50
70	Oda	2	2	4	1,00
71	Oksijen	3	3	6	1,50
72	Okyanus balıkları	1	-	1	0,25
73	Orman	5	1	6	1,50
74	Ömür	1	-	1	0,25
75	Solan bir gül	-	1	1	0,25
76	Sağlık	7	6	13	3,25
77	Serap	1	-	1	0,25
78	Sevgi	-	2	2	0,50
79	Sevgili	-	3	3	0,75
80	Su	6	4	10	2,50
81	Sigara	-	1	1	0,25
82	Sudan çıkmış balık	-	1	1	0,25
83	Ufuk	1	-	1	0,25
84	Umut	-	1	1	0,25
85	Vatan	1	3	4	1,00
86	Yaşam	9	9	18	4,50
87	Yaşam alanı	2	4	6	1,50
88	Yaşamın anahtarı	1	-	1	0,25

89	Yaşam biçimi	-	2	2	0,50
90	Yaşam kaynağı	2	3	5	1,25
91	Yazı tahtası	1	-	1	0,25
92	Yeni alınmış defter	3	1	4	1,00
Toplam		170	230	400	100,0

2. Üniversite Öğrencilerinin “Çevre” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforların Oluşturduğu Kategoriler

Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar 10 kategoride toplanmış ve metafor kategorileri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına yönelik sahip oldukları metafor kategorileri, metafor sayıları, toplam metafor sayıları ve yüzdeler değeri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Sayısı	Toplam Metafor Sayısı	Yüzde (%)
1. <i>Yaşamın ifadesi olarak çevre</i>	Hayat (77), Yaşam (18), Yaşam alanı (6), Yaşam kaynağı (5), Canlı (1), İnsan hayatı (1).	6	108	27,0
2. <i>Önemin ifadesi olarak çevre</i>	Akciğer (3), Altın (1), Atardamar (1), Can damarı (2), Eksiksiz bir metabolizma (1), Ekmek (1), Geleceğin kapısı (2), Geçen zaman (1), Hava (5), Hayal dünyası (1), İnsanın ciğerleri (1), İnsanın iç organları (2), İnsanın vücudu (1), Kalp (3), Kan (1), Kol-bacak (1), Nefes (29), Nesli tükenen hayvan (2), Nimet (2), Oksijen (6), Okyanus balıkları (1), Ömür (1), Su (10), Sudan çıkmış balık (1), Vatan (4), Yaşamın anahtarı (1).	26	84	21,0
3. <i>Yansıtıcılığın ifadesi olarak çevre</i>	Arkadaş (5), Ayna (6), Beyaz bir sayfa (3), Dost (3), İç dünyası (7), İnsan (22), Kendimiz (7), Yazı tahtası (1), Yeni alınmış defter (4), Yaşam biçimi (2).	10	60	15,0
4. <i>Mekânın ifadesi olarak çevre</i>	Dünya (2), Evimiz (28), Kendi odam (2), Mahalle (1), Oda (4).	5	37	9,25
5. <i>Korunmanın ifadesi olarak çevre</i>	Ağaç (2), Akarsu(2), Bebek (6), Çocuk (9), Deniz (3), Deri (1), El (1), Evcil hayvan (1), Fidan (1), Giyisi (1), İhtiyar (1), Kardelen (1), Makine (1), Miras (2), Solan bir gül (1).	15	33	8,25
6. <i>Mutluluğun ve huzurun ifadesi olarak çevre</i>	Gül (2), Güneş (3), Huzur (1), Işık (1), Limonata (1), Müzik (1), Orman (6), Sağlık (13), Serap (1), Ufuk (1), Umut (1).	11	31	7,75
7. <i>Sevginin ifadesi olarak çevre</i>	Aile (8), Anne (5), Aşk (1), Evlilik (1), Eş (3), Sevgi (2), Sevgili (3).	7	23	5,75
8. <i>Güzelliğin ifadesi olarak çevre</i>	Cennet (1), Çiçek (7), Gökyüzü (1), Kadın (2).	4	11	2,75
9. <i>Kirliliğin ifadesi olarak çevre</i>	Çöplük (2), İçme suyu, (2), Kirlilik (2), Kuruyan bir göl (1), Sigara (1).	5	8	2,00

10. <i>Çeşitliliğin ifadesi olarak çevre</i>	Akvaryum (2), Bahçe (2), Kütüphane (1).	3	5	1,25
Toplam		92	400	100,0

Kavramsal Kategoriler

Kategori 1: “Yaşamın” İfadesi Olarak Çevre

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin en fazla metafor ürettikleri bu kategoride çevre yaşamla ilişkilendirilmiştir. Bu kategorinin 6 metafor (*hayat, canlı, insan hayatı, yaşam, yaşam alanı, yaşam kaynağı*) ve 108 öğrenciden (%27) oluştuğu görülmektedir. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **hayat** gibidir. Çünkü nefes alıp verdiğin, gezdiğin, yediğin, içtiğin her yer çevreye aittir. Yani yaşam çevreye bağlıdır.”

“Çevre **hayat** gibidir. Çünkü tüm yaşamsal ihtiyaçlarımızı çevreden sağlarız.”

“Çevre **yaşam kaynağı** gibidir. Çünkü yaşam alanı kirlenirse yani hava, su, toprak gibi bizi hayatta tutan kaynakların tükenmesi demektir. Onlar tükenirse zaten insanoğlu tükenir.”

“Çevre **hayat** gibidir. Çünkü senin hayatının her yanını etkiler. Sen çevre içerisinde doğar, yaşar, büyür ve ölürsün.”

“Çevre **yaşam** gibidir. Çünkü yaşamamızı sağlayan pek çok unsur çevrede bulunur.”

“Çevre **yaşam** gibidir. Çünkü çevre olmadan yaşam olmaz. İnsanın tüm yaşamı çevrede geçer, ihtiyaçlarını çevreden karşılar.”

Kategori 2: “Önemin” veya “Değerin” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategoride yer alan metaforlarda üniversite öğrencileri çevrenin dünyamız ve insanlar için önemini vurgulamıştır. Bu kategori 26 metafor (*akciğer, altın, atardamar, can damarı, eksiksiz bir metabolizma, ekmek, geleceğin kapısı, geçen zaman, hava, hayal dünyası, insanın ciğerleri, insanın iç organları, insanın vücudu, kalp, kan, kol-bacak, nefes, nesli tükenen hayvan, nimet, oksijen, okyanus balıkları, ömür, su, sudan çıkmış balık, vatan, yaşamın anahtarı*) ve 84 öğrenciden (%21) oluşmaktadır. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **akciğer** gibidir. Çünkü akciğerler sayesinde nefes alıp verebiliyoruz. Akciğerlerimiz kirlili veya sağlam değilse, yaşamak mümkün değildir. Çevrede içinde buldukları (orman, hava...) sayesinde bizlere hayat veriyor. Temiz çevre temiz bir akciğer sayılır.”

“Çevre **atardamar** gibidir. Çünkü nasıl ki atardamar kanı kalpten alıp vücuda dağıtır ve kan akışını sağlarsa, çevre de yaşam döngüsünü sağlar.”

“Çevre **can damarları** gibidir. Çünkü bu damarlardan biri tıkanırsa yaşam son bulduğu gibi çevre de öyledir. Bir bozukluk olsa yaşam sekteye uğrar.”

“Çevre **hava** gibidir. Çünkü hava olmadan yaşam olmaz, hava da çevrededir zaten.”

“Çevre **kalp** gibidir. Çünkü kalp insan yaşamı için hayat demektir, çevre de ne kadar temiz olursa insanlarda o kadar rahat yaşar.”

“Çevre **nefes** gibidir. Çünkü nefes almak yaşamın en baştaki şartıdır. Çevremizi kirletirsek, havayı, suyu yani her şeyi kirletmiş oluruz.”

“Çevre **okyanus balıkları** gibidir. Çünkü nasıl ki bu balıkların yaşam alanları çok hassastır ve ufacık bir değişiklik hayatlarına mal olur. Çevre de öyledir, çevre sisteminde oluşabilecek bir bozukluk yaşamın sonudur.”

“Çevre **su** gibidir. Çünkü susuz yaşam olmaz, çevresiz (temiz olmayan hava, kirli sular vb.) yaşam olmaz.”

Kategori 3: “Yansıtıcılığın” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategoride yer alan metaforlar, çevreye yapılan olumlu ya da olumsuz tüm müdahalelerin mutlaka karşılığı olduğunu ya da olacağını ifade etmektedir. Bu kategorinin 10 metafor (*arkadaş, ayna, beyaz bir sayfa, dost, iç dünyası, insan, kendimiz, yazı tahtası, yeni alınmış defter, yaşam biçimi*) ve 60 öğrenciden (%15) oluştuğu görülmektedir. Aşağıda bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **arkadaş** gibidir. Çünkü arkadaşına ne yaparsan karşılığını bulursun. Çevreyi korursan ve temiz tutarsan, o da sana sağlıklı bir yaşam sunar.”

“Çevre **ayna** gibidir. Çünkü baktığında aslında kendi yaşamını ve dünyada yaptıklarını görürsün. Çevreye yaptığın iyi ya da kötü her şeyi yansıtır.”

“Çevre **insanın içi** gibidir. Çünkü insanın içi nasılsa çevreye de öyle davranır.”

“Çevre **insan** gibidir. Çünkü insanlarda her şey karşılıklıdır. Saygı gösterirsen saygı görürsün. Çevre de öyledir, korursan o da seni korur, besler, yaşam alanları sağlar.”

Kategori 4: “Mekânın” İfadesi Olarak Çevre

Yaşanılan yer ile çevreyi özdeşleştiren ve öyle algılayan öğrencilerin oluşturduğu bu kategori, 5 metafor (*dünya, evimiz, kendi odam, mahalle, oda*) ve 37 öğrenciden (%9.25) oluşmaktadır. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **evimiz** gibidir. Çünkü sürekli olarak çevrede yaşıyoruz. Bu atmosferden nefes alıyor, bu hidrosferden su ihtiyacımızı karşılıyoruz.”

“Çevre **kendi odam** gibidir. Çünkü kendi odam yaşam alanımdır. Kendi odamın tertip ve düzenine ne kadar dikkat ediyorsam, çevreyi koruma ve temizliğine de oranda dikkat etmeliyim.”

“Çevre **dünya** gibidir. Çünkü biz dünyada yaşıyoruz. Çevre de yaşam alanımızdır.”

Kategori 5: “Korunmanın” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategorideki metaforları ileri süren öğrenciler, çevrenin çok kıymetli olduğunu ve bu değerın mutlaka korunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kategorinin 15 metafor (ağaç, akarsu, bebek, çocuk, deniz, deri, el, evcil hayvan, fidan, giyisi, ihtiyar, kardelen, makine, miras ve solan bir gül) ve 33 öğrenciden (%8.25) oluşmaktadır. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **bebek** gibidir. Çünkü nasıl ki bakıma muhtaçtır, çevrede öyledir. Mutlaka çevreye karşı daha dikkatli ve bilinçli olmalıyız.”

“Çevre **çocuk** gibidir. Çünkü zamanında gerekli önlemler alınmazsa sorunlar yaşanabilir. Çevre korunmalıdır ve temiz tutulmalıdır.”

“Çevre **fidan** gibidir. Çünkü nasıl ki fidan su ve bakım ister, çevre de öyledir. Korunmak ister, kirletilmemelidir.”

“Çevre **el** gibidir. Çünkü elimizle dış dünyaya dokunuruz ve mutlaka temiz tutmalıyız. Çevrede öyledir. Sağlıklı yaşayabilmek için temiz olmalıdır.”

“Çevre **kardelen** gibidir. Çünkü kardelenler hassastır, en ufak zarar bile soldurur. Çevrede öyledir. Hassas dengeleri vardır. Dikkat ve özen gerektirir.”

“Çevre **miras** gibidir. Çünkü gelecek nesillere iyi bir şeyler bırakmak istiyorsak ona iyi bakmalıyız.”

Kategori 6: “Mutluluğun” ve “Huzurun” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategoride yer alan metaforlar daha çok çevrenin insana sunduğu mutluluğu ve huzuru vurgulamışlardır. Bu kategori 11 metafor (gül, güneş, huzur, ışık, limonata, müzik, orman, sağlık, serap, ufuk, umut) ve 31 öğrenciden (%7.75) oluşmaktadır. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **gül** gibidir. Çünkü gülün hem kokusu hem güzelliği insanı büyüler. Çevremizdeki doğal birçok güzellik var. Önemli olan bunlara sahip çıkmak.”

“Çevre **güneş** gibidir. Çünkü güneş insanlara ve dünyaya verdiği ışık ile hayat verir, huzur verir. Çevre de insanlara sundukları ile mutluluk verir.”

“Çevre **limonata** gibidir. Çünkü limonata nasıl insanı ferahlatır ve tatlı bir huzur verirse, çevre de öyledir.”

“Çevre **orman** gibidir. Çünkü huzur bulmak için bazen ormana gidersin, temiz hava alırsın ve biraz da olsa huzur bulursun. Ormanda çevredir zaten.”

“Çevre **sağlık** gibidir. Çünkü sağlık olmadan mutlu olamazsın. Çevrede temiz olmazsa insan nasıl mutlu olabilir ki?”

Kategori 7: “Sevginin” İfadesi Olarak Çevre

Çevreyi sevginin diğer bir ifade biçimi olarak görenlerin oluşturduğu bu kategori de 7 metafor (*aile, anne, aşk, evlilik, eş, sevgi, sevgili*) ve 23 öğrenci (%5.75) yer almaktadır. Bu kategoride yer alan öğrenci ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Çevre **aile** gibidir. Çünkü yaşadığımız her an ailemizle beraberiz. Onun sevgisine ihtiyaç duyarız. Çevre de öyledir, tüm unsurları ile bir aile gibidir. Sisteminde bir bozukluk olsa her yeri etkiler, örneğin kuraklık olur susuzluk, tarım ürünleri kıtlığı, enflasyon vs.”

“Çevre **anne** gibidir. Çünkü anne tüm sevgileri içinde barındırır. Annemiz bizi nasıl sevip kolluyorsa bizde çevremize dünyamıza iyi bakmalıyız.”

“Çevre **evlilik** gibidir. Çünkü evlilikte sevgi önemlidir, çevreyi sevmeden ve onu korumadan mutlu olamazsın.”

Kategori 8: “Güzelliğin” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategorinin 4 metafor (*cennet, çiçek, gökyüzü, kadın*) ve 11 öğrenciden (%2.75) oluştuğu görülmektedir. Bu metaforu temsil eden öğrenciler, çevrenin güzellik boyutunu ön plana çıkarmışlardır. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **cennet** gibidir. Çünkü çevremizde el değmemiş birçok güzellik var. Önemli olan bu güzelliklerin farkında olmak ve ona göre çevreye karşı bilinçli olmak gerekir.”

“Çevre **çiçek** gibidir. Çünkü temiz kokusu ve güzelliğiyle insanı büyüleyorsa, dünyamızda yani çevremizde güzellikler vardır.”

“Çevre **gökyüzü** gibidir. Çünkü gökyüzünde nereye baksan bir güzellik görürsün, çevrede öyledir, birçok güzel şeyi içinde barındırır.”

Kategori 9: “Kirliliğin” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategoriyi oluşturan öğrenciler, çevrenin insanlar tarafından kirlenmesini ön plana alarak metafor üretmişlerdir. Bu kategorinin 5 metafor (*çöplük, içme suyu, kirlilik, kuruyan bir göl ve sigara*) ve 8 öğrenciden (%2) oluştuğu görülmektedir. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre **çöplük** gibidir. Çünkü çevremizde gördüğümüz ortamlar (*deniz, göl, şehirler ... vs*) insanların bilinçsizce kirlenmesi yüzünden çöplüğe dönmüştür”

“Çevre **kirlilik** gibidir. Çünkü çevreye her baktığımda gözüme çarpan ilk şey kirliliktir.”

Kategori 10: “Çeşitliliğin” İfadesi Olarak Çevre

Bu kategorinin 3 metafor (*akvaryum, bahçe, kütüphane*) ve 5 öğrenciden (%1.25) oluştuğu görülmektedir. Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir.

“Çevre *akvaryum* gibidir. Çünkü çok farklı türler bir arada uyum içerisinde yaşar.”

“Çevre *bahçe* gibidir. Çünkü içerisinde her şeyi barındırır.”

“Çevre *kütüphane* gibidir. Çünkü kütüphaneler her türlü kitaba ulaşabileceğimiz yerlerdir, çevre de öyledir, içerisinde çeşitli türler bir arada bulunur.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, örneklem grubu olarak seçilen Karabük Üniversitesi öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak ve bu metaforları belli kavramsal kategoriler altında toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu araştırmanın bulguları, birkaç önemli noktaya dikkat çekmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çalışma grubunda bulunan üniversite öğrencileri “çevre” kavramına yönelik olarak 92 farklı metafor üretmişlerdir. “Çevre” kavramı için üniversite öğrencileri; “anne”, “atardamar”, “fidan”, “gül”, “hayat”, “insan”, “kalp” gibi birbirinden farklı metaforlar kullanmıştır. Bu durum, “çevre” kavramının sadece tek bir metafor ile bir bütün olarak açıklanabilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Bu bulgu *farklı kavramlar* için yapılan birçok araştırmanın bulgusunu desteklemektedir. Aydın (2010) çalışmasında “*coğrafya*” kavramına ilişkin 44 geçerli metafora; Kaya, Coşkun ve Aydın (2010) çalışmasında “Çevre” kavramına yönelik 60 farklı metafora; Saban (2009) çalışmasında “*iklim*” kavramına ilişkin 39 geçerli metafora; Saban (2009) çalışmasında “*öğrenci*” kavramına ilişkin 166 farklı metafora; Saban, Koçbeker ve Saban (2006) çalışmasında “*öğretmen*” kavramına ilişkin 111 geçerli metafora Saban (2008) çalışmasında “*bilgi*” kavramına ilişkin 106 geçerli metafora; Guerrero ve Villami (2002) çalışmasında “*öğretmenlik*” kavramına ilişkin 28 metafora ulaşmıştır.

Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin çok fazla metafor üretmeleri “çevre” kavramının kapsamının geniş, kısmen karışık ve soyut olmasından ileri gelmektedir. Metaforlar bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilebilir (Saban, 2004, 2008, 2009). Metaforlar, söz ettiği olgunun kendisi değildir, onun sadece bir sembolüdür. Eğer bu olgunun kendisi olsaydı, metafora gereksinim olmazdı. Bu nedenle, metafor söz ettiği olgudan farklıdır ve bu olguya ilişkin çok güçlü bir perspektif sunsa da çoğu zaman ondan daha azdır. Bu durumu telafi etmek için birçok metaforun işe koşulması gerekir (Yob, 2003:134). Bu düşünceden hareketle öğrencilerin “çevre” kavramına yönelik farklı metafor kullanımlarının, bütünü tamamlamaya ilişkin yönünün de olduğu bir gerçektir.

Araştırma sonuçlarına göre; Karabük Üniversitesi öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin olarak toplam 92 adet geçerli metafor üretmişlerdir. Toplam 92 metafordan 41 tanesi yalnızca bir üniversite öğrencisi tarafından üretilmiştir. Geriye kalan metaforlar 2 ile 77 öğrenci arasında değişmektedir. Öğrenciler tarafından “çevre” kavramına ilişkin en çok tercih ettikleri metaforlar hayat (77 öğrenci), nefes (29 öğrenci), evimiz (28 öğrenci) ve yaşamdır (18 öğrenci). Görüldüğü gibi, öğrenciler “çevre” kavramı algılamalarında çevrenin dünyamız ve hayatın devamı için gerekliliğini ön plana çıkarmışlardır. Karabük Üniversitesi öğrencilerinin “çevre” kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar 10 farklı kavramsal kategoride toplanmıştır. Buna göre “çevre” kavramını, üniversite öğrencilerinin %27.5’i “yaşamın” ifadesi, %21’i “önemin” ifadesi, %15’i “yansıtıcılığın” ifadesi, %9’u “mekanın” ifadesi, %8.25’i “korunmanın” ifadesi, %7.75’i “mutluluğun ve huzurun” ifadesi, %5.75’i “sevginin” ifadesi, %2.75’i “güzelliğin” ifadesi, %2’si “kirliliğin” ifadesi ve %1.25’i “çeşitliliğin” ifadesi olarak algıladıkları görülmüştür. Bu sonucu destekleyen bir çalışmada (Kaya, Coşkun ve Aydın, 2010), lise öğrencileri “çevre” kavramına ilişkin toplam 60 adet geçerli metafor üretmişlerdir. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından irdelenerek 7 farklı kavramsal kategori (kirliliğin, güzelliğin, yaşamın, mekânın, önemin, yansımının ve çeşitliliğin ifadesi olarak çevre) altında toplanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin metaforlarının oluşturduğu kavramsal kategoriler incelendiğinde, en fazla metaforun bulunduğu kategoriler “yaşamın”, “önemin” ve “yansıtıcılığın” ifadesi çevre olmuştur. Tüm kategorilerde dikkat çeken bir konu da, temiz bir çevrenin önemli olduğunun dile getirilmesi olmuştur. Çevre bilinci doğayı tanımanın ve ona zarar verenlerin etkenlerin bilmenin yanı sıra, çevreyi koruma yönünde davranış göstermeyi de ifade eder. Çevre bilinci oluşturmak için en önde gelen çözüm, çevre eğitimidir. Çevre eğitimi ile çevre (çevre sorunları dahil) konusunda bilgili, duyarlı ve girişimci bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Çevre eğitiminde coğrafyanın ayrı bir önemi vardır. Çünkü coğrafya insan-çevre ilişkisini inceleyen bir bilimdir. Yani coğrafya, hidrosfer, litosfer, atmosfer ve biyosferin oluşturduğu doğal çevrenin insan ile olan ilişkisini ele alır. Bu nedenle coğrafyanın genel amaçlarından biri de öğrencilerde çevre bilinci oluşturmaktır. Ülkemizdeki müfredat programları incelendiğinde, ortaöğretim coğrafya derslerinde çevre içerikli konular tüm sınıflarda “çevre ve toplum” öğrenme alanları içerisinde işlenmektedir. Yapılan araştırmalar (Önal, 2008; Bilgi, 2008; Demirkaya, Mutlu ve Uşak, 2003) göstermektedir ki; coğrafya derslerinde öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin kullanılması, öğrencilerin çevre konularını öğrenmesinde ve çevre bilincinin geliştirilmesinde olumlu katkıları vardır. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerine yani programı uygulayanlara önemli görevler düşmektedir.

Üniversitelerdeki coğrafya bölümlerinde ise durum biraz farklıdır. Bazı üniversitelerin coğrafya bölümlerinde çevre derslerine diğerlerine göre daha fazla önem verildiği görülmektedir. Bazı bölümlerde, bu tür konular derslerin merkezine yerleştirilirken, diğer bölümlerde seçmeli ders olarak okutulabilmektedir. Bu durum üniversite öğrencilerinin çevre konularındaki bilgi ve bilinç düzeylerinin öğrenim gördüğü üniversitelere göre farklılık göstermektedir. Coğrafya bölümlerinde çevre, çevre sorunları,

çevre yönetimi gibi derslerin zorunlu ders kapsamında verilmesi üniversite öğrencilerinin çevre bilincini oluşturmada katkı sağlayabilir (Demirkaya, 2006).

Metaforlar üniversite öğrencilerinin “çevre” olgusuna ilişkin sahip oldukları algıları anlamada, açığa çıkarmada ve açıklamada güçlü birer *araştırma aracı* olarak kullanılabilir. Bu araştırmaya özgü olarak, “çevre” kavramına ilişkin metaforlardan elde edilen bulgular; ders kitapları, öğretim programları ve öğretim süreçlerinin yeniden ele alınmasında “çevre” kavramına yönelik bir bakış açısı kazandırabilir. Araştırmada ortaya çıkan metaforlar; likert tipi ölçek hazırlayacak araştırmacılara kaynak oluşturabilir. Karmaşık ya da soyut kavramların öğretilmesinde doğru metaforların seçilmesi önemlidir. Semerci (2007), eğitimdeki metaforların karmaşık kavram ve olguların açıklanmasında öncelikle tercih edilen bir araç olduğunu belirtmiştir. Bu düşünceden yola çıkarak; benzer araştırmaların farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerden, öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğretmen adaylarından, eğitimcilerden ve akademisyenlerden oluşan gruplar içerisinde de yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- ALGER, C. (2009). Secondary Teachers' Conceptual Metaphors of Teaching and Learning: Changes over the Career Span. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 25(5), 743-751.
- ARSLAN, M.M. ve BAYRAKÇI, M. (2006). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi. *Millî Eğitim*, 35(171), 100-108.
- ATALAY, İ. (2004). *Doğa Bilimleri Sözlüğü*, İzmir: Meta Basımevi.
- AYDIN, F. (2010). Ortaöğretim Öğrencilerinin Coğrafya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi (KUYEB)*, 10(3), 1313-1322.
- AYDIN, F. ve ÜNALDI ESER, Ü. (2010). Coğrafya Öğretmen Adaylarının Coğrafya Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi. *International Online Journal of Educational Sciences (IOJES)*, 2(2), 600-622.
- BİLGİ, M.G. (2008). *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Dersi Kapsamındaki Çevre Konularının Öğretiminde Aktif Öğretim Yöntemlerinin Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- BOTHA, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African of Education*, 29, 431-444.
- CERİT, Y. (2008). Öğretmen Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- COŞKUN, M. (2010). Lise Öğrencilerinin “iklim” Kavramıyla İlgili Metaforları (Zihinsel İmgeleri). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 5(3), 919-940.
- ÇEPNİ, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler matbaacılık.

- DEMİRKAYA, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye’deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222.
- DEMİRKAYA, H., MUTLU, M. ve UŞAK, M. (2003). 4MAT Öğretim Sistem Modeli’nin Çevre Eğitimine Uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 68-82.
- DOĞANAY, H. (1993). *Coğrafya’ya Giriş*. Erzurum: Aktif Yayınları.
- EFE, R. (2002). Coğrafyada Beş Temel Kavram ve Bunların Öğretim Metot ve Teknikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 5, 27-42.
- FORCEVILLE, C. (2002). The Identification of Target and Source in Pictorial Metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1-14.
- GİRMEN, P. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- GUERRERO, M. C. M. ve Villamil, O.S. (2002). Metaphorical Conceptualizations of Els Teaching and Learning. *Language Teaching Research*, 6(2), 95-120.
- GÜNEY, E. (2004). *Çevre Sorunları Coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- INBAR, D. (1996). The Free Educational Prison: Metaphors and Images. *Educational Research*, 38(1), 77-92.
- KAYA, H. (2010). Metaphors Developed by Secondary school students towards “earthquake” Concept. *Educational Research and Review*, 5(1), 712-718.
- KAYA, H., COŞKUN, M. ve AYDIN, F. (2010). The Analysis of High School Student’s Perceptions Towards “Environmen” Concept. *African Journal of Agricultural Research*, 5(13), pp:1591-1597.
- LAKOFF, G. ve JOHNSON, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (Çeviren: G.Y.Demir). İstanbul: Paradigma.
- LEVİNE, P.M. (2005). Metaphors and Images of Classrooms. ERIC Document: EJ724893.
- MARTON, F. (1986). Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought*, 2(3), 28-49.
- MİLES, M.B. ve HUBERMAN, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- MORGAN, G. (1998). *Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor*. İstanbul: Mess Yayınları.
- ÖNAL, H. (2008). *Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenme Uygulamaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÖZEY, R. (2001). *Çevre Sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

- ÖZTÜRK, Ç. (2007). Sosyal Bilgiler, Sınıf Ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” Kavramına Yönelik Metafor Durumları. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- SABAN, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- SABAN, A. (2008). İlköğretim I. kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- SABAN, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Olduğu Zihinsel İmgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- SABAN, A., KOÇBEKER, B.N. ve SABAN, A. (2006). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)* ,6(2), 461-522.
- SEMERCİ, Ç. (2007). “Program Geliştirme” Kavramına İlişkin Metaforlarla Yeni İlköğretim Programlarına Farklı Bir Bakış, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 125-140.
- SHAW, D., MASSENGİLL, B. ve MAHLİOS, M. (2008). Preservice Teachers' Metaphors of Teaching in Relation to Literacy Beliefs. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 14(1), 35-50.
- TÖREMEN, F. ve DÖŞ, İ. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 9(4), 1973-2012.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- YOB I.M. (2003). Thinking Constructively with Metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.

Üniversite Öğrencilerinin “Çevre” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları